

ERFGOED BRUSSEL

April 2016 | N° 18

Dossier **DE GEMEENTEHUIZEN**

Varia **HEMELBRUSSEL**

OVERZICHT VAN DE GEMEENTEHUIZEN IN HET BRUSSELS GEWEST*

CECILIA PAREDES

ARCHITECT, KUNSTHISTORICA,
DIRECTIE MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

TOM VERHOFSTADT

KUNSTHISTORICUS, DIRECTIE MONUMENTEN
EN LANDSCHAPPEN

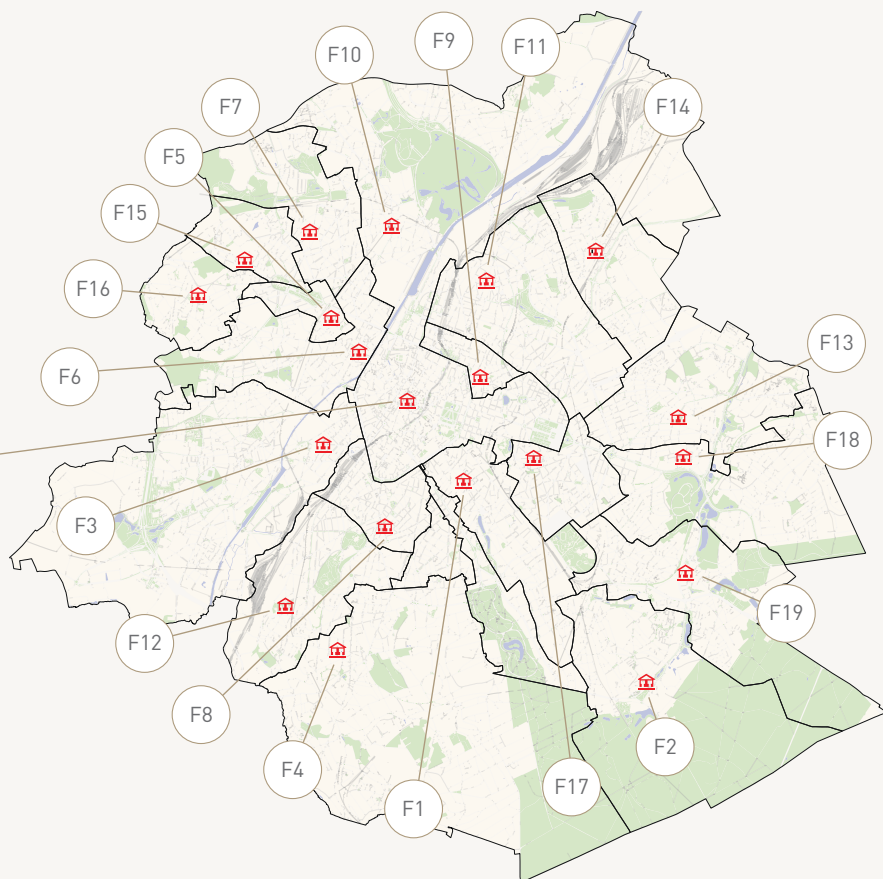
STADHUIS VAN BRUSSEL

Grote Markt

Het Brusselse stadhuis, opgericht in de 15de eeuw, wordt als een van de parels van de gotische architectuur beschouwd. Zijn typologie, met onder meer een kenmerkende spitse klokkentoren, heeft een beslissende invloed gehad op gemeentehuizen van de 19de en 20ste eeuw, in neo-Vlaamse renaissance, art deco, regionalistische of modernistische stijl.

Beschermd op 09/03/1936.

* Het betreft de oorspronkelijke gebouwen die nog steeds in gebruik zijn.

De vermelde data verwijzen ofwel naar de inhuldiging van het gebouw of naar de eerste ingebruikname van het gebouw.

1849

► F1
**GEMEENTEHUIS
VAN ELSENE**

Elsensesteenweg 168

Dit oorspronkelijk neoclassicistische buitenhuis omgeven door een park, werd in 1833 gebouwd (arch. Charles Vander Straeten) en in 1849 door de befaamde violist Charles Auguste de Bériot verkocht aan de gemeente. Het palladiaanse paviljoen werd vanaf de jaren 1860 verschillende keren uitgebreid en verbouwd. In 1910 werd de oppervlakte door de ingrepen van architect Maurice Bisschops en daarna Alphonse Boelens vervijfvoudigd. Het gebouw heeft intussen een U-vorm waarvan de twee vleugels verbonden zijn door een glazen dak. Het interieur, dat in 1909 volledig werd vernieuwd, is een mooi geheel van meubilair in neo-Italiaanse renaissance (arch. Jules Brunfaut). In de loop van de 20ste eeuw onderging het gebouw nog nauwelijks wijzigingen, maar het omliggende bouwblok werd langzaam maar zeker ingenomen door gemeentelijke diensten. Beschermd op 13/04/1995.

1866

► F2
**GEMEENTEHUIS VAN
WATERMAAL-BOSVOORDE**

Antoine Gilsonplaats 1

Het in 1866 verworven gebouw lag toen in het centrum van het dorp Bosvoorde en is een voormalig 'buitenhuis' dat destijds al verbouwd was tot restaurant. Het kubusvormige paviljoen in neoclassicistische stijl werd later nog meermaals grondig verbouwd. De eerste verbouwing van 1905 in art nouveau, bepaalde zijn huidige vorm: het werd verbreed, langer gemaakt en voorzien van een voorbouw (arch. Ernest Blérot). In 1930-1932 werd het naar achteren toe uitgebreid in dezelfde stijl (arch. Arthur Callus). Beschermd op 12/09/1996.

1879

► F3
**GEMEENTEHUIS
VAN ANDERLECHT**

Raadsplein 1

Gebouwd tussen 1877 en 1879 naar plannen van architect Jules-Jacques Van Ysendyck, die een U-vormig gebouw ontwierp. Alleen het centrale gedeelte werd uitgevoerd. De gemeente besloot om het gebouw op te trekken in Kuregem, een nieuwe wijk die toen in volle ontwikkeling was. De voorgevel in neo-Vlaamse renaissance grenst aan een esplanade (het huidige Raadsplein, in de as van de De Fiennesstraat). Het bestaat uit een rechthoekig bouwlichaam met uitspringende klokkentoren (48 m). De decoratie van het relatief sobere interieur werd ontworpen door schilder-interieurarchitect Charle-Albert. Het gebouw werd in 1898 vergroot. Beschermd op 13/04/1995

1882

► F4

GEMEENTEHUIS VAN UKKEL

Van der Elstplein 29

Het gebouw, ontworpen door architect Baptiste Van der Elst, werd in 1882 ingehuldigd, hoewel de decoratie en technische uitrusting toen nog niet voltooid waren. De werf zou in totaal 30 jaar aanslepen. Ze werd geregeld stopgezet of vertraagd omwille van budgettaire problemen en aannemers die er de brui aan gaven. Het gebouw werd opgetrokken in de toenmalige nieuwe wijk in volle ontwikkeling ten westen van de Alsebergsesteenweg (tussen het Vossegat en het Kersbeekbosch) en werd nadien nog grondig verbouwd. Het aspect van de buitenkant bleef echter bewaard. De centrale voorbouw met twee inspringende vleugels, de gevels met klassieke ordonnantie in metselwerk van baksteen en natuursteen en de hoge daken geven het gebouw de allure van een Frans kasteeltje in Lodewijk XIIIstijl.

1882

► F5

GEMEENTEHUIS VAN KOEKELBERG

H. Vanhuffelplaats 6

Het huidige aspect van het gebouw is het resultaat van meerdere ingrepen aan het oorspronkelijke gebouw uitbreidingen, verbouwingen en aanpassingen van de gevel aan de nieuwe mode. Het werd tussen 1880 en 1882 gebouwd in opdracht van de gemeente (arch. C. Delplace). De oorspronkelijke gevel was in eclectische stijl met elementen van Franse renaissance. In 1903 werd de achterkant links van het hoofdgebouw uitgebreid in dezelfde stijl (arch. F. De Plaen). In 1937 en 1942 werden grondige ingrepen uitgevoerd (arch. Jacobs), die het aspect van de gevel compleet veranderden. In overeenstemming met de smaak van de tijd werden de gevels bekleed met hardstenen platen, gele baksteen en decoratieve witstenen basreliëfs (beeldhouwer Georges Vandevoorde). In 1957 werd het in dezelfde stijl uitgebreid (rechtervleugel) en in 1970 werden eens te meer verbouwingswerken uitgevoerd (arch. Hoebeke).

1889

► F6

GEMEENTEHUIS VAN SINT-JANS-MOLENBEEK

Graaf van Vlaanderenstraat 20

Dit gebouw in kolossale eclectische stijl werd opgetrokken tussen 1887 en 1889 in het hart van de gemeente, op een perceel op de hoek van het gemeenteplein. Daar bevond zich voordien het in 1861 gebouwde gemeentehuis, dat echter werd gesloopt wegens te ouderwets. Het gebouw heeft drie vleugels in een U-plan (arch. Jean-Baptiste Janssens). Op de hoek van het plein bevindt zich de erepoort in een rotonde: een bordes voor een monumentale portiek. Deze inkompartij is bekroond met een koperen koepel op een bovenlicht. De statige interieurdecoratie met classicistische inslag sluit aan bij de stijl van de gevel. Beschermd op 13/04/1995.

1901

► F7

GEMEENTEHUIS VAN JETTE

Kardinaal Mercierplein

In 1896 maakte de gemeente plannen voor een nieuw gebouw, ter vervanging van het vorige, dat niet meer aan de noden voldeed. Het werd opgetrokken op het plein dat aan het station grenst (het latere Kardinaal Mercierplein). Het ontwerp van architect Jules-Jacques Van Ysendyck is geïnspireerd op de Vlaamse renaissance, maar wordt gekenmerkt door een grote soberheid: gepolychromeerde gevels in natuur- en baksteen, loggia's, dakvensters onder trapgevels en voluten, hoge leistenen daken en belfort. Omwille van plaatsgebrek verhuisde de gemeente in 1950 een aantal van haar diensten. In 1981 werd het interieur grondig verbouwd.

1904

► F8

STADHUIS VAN SINT-GILLIS

Van Meenenplaats

Opgetrokken vanaf 1899 volgens plannen van de architecten Albert Dumont en Auguste Hebbelynck. Het gebouw werd op 24 juli 1904 ingewijd. Het stadhuis bevindt zich in het centrum van de nieuwe zuidwijk die toen in volle ontwikkeling was. Zijn symmetrisch, hoefijzervormig plan en de compositie van de gevel zijn verwant aan de Franse renaissance. Hoewel voor de bouw nieuwe technieken zoals gewapend beton en metalen balken werden toegepast, heeft het nieuwe gemeentehuis een klassieke uitstraling. De gevel is overvloedig versierd met beelden – allegorieën van het gemeentelijk leven en gemeentelijke waarden – en ook het interieur is bijzonder verzorgd: mozaïekvloeren of parket, plafondschilderingen, lambriseringen, verguldsel, glas-in-loodramen, fresco's, zijden tapisserieën enz. De staatsiezen zijn bijzonder luxueus gedecoreerd. Het meubilair in fijne houtsoorten, de marmeren schouwen, schilderijen en beelden vervolledigen de decoratie van dit buitengewone gebouw, dat het aspect van een museum heeft. Beschermd op 8/08/1988.

1911

► F9

GEMEENTEHUIS VAN SINT-JOOST-TEN-NODE

Sterrenkundelaan 13

De huidige vorm van het gebouw is het resultaat van een grondige verbouwing in 1908 van een paviljoen in neoclassicistische stijl. Dit voormalige eigendom van violist Charles Auguste de Bériot werd in 1868 verworven. Léon Govaerts was verantwoordelijk voor de verbouwing en Gabriel Charle ontwierp het interieur. Het gebouw in Beaux-Artsstijl, met het karakter van een 'herenhuis', werd in 1911 ingehuldigd. Het interieur in eclectische stijl bevat elementen en meubelen in art nouveau. Beschermd op 22/10/1992

1912

► F10

GEMEENTEHUIS VAN LAKEN

Émile Bockstaellaan 246

Het gebouw ontworpen door architect Paul Bonduelle, werd opgetrokken in een nieuwe wijk die toen volop in ontwikkeling was. Zijn klassieke stijl en naar achteren openend U-vormig plan zijn geïnspireerd op Franse modellen. De bijzonder verzorgde voorgevel met regelmatige ordonnantie in natuur- en baksteen, is versierd met beelden. Het gebouw geeft uit op een nieuw plein dat toen de naam van het gemeentehuis kreeg (thans Émile Bockstaelplaats). De centrale ingang wordt benadrukt door een portiek, een loggia op de eerste verdieping en een klokkentoren. Beschermd op 13/04/1995.

1919

► F11

GEMEENTEHUIS VAN SCHAARBEEK

Colignonplaats 1

Het gebouw werd in 1881 ontworpen als een waar 'gemeentepaleis' en gebouwd in het hart van een nieuw stedenbouwkundig project voor de aanleg van een wijk in de as van de prestigieuze Koningsstraat. De werf begon in 1884 en werd in 1887 voltooid (arch. Jules-Jacques Van Ysendyck). Het monumentale gebouw in neo-Vlaamse renaissance werd door eigentijdse theoretici bewonderd. In 1911 werd het door een opzettelijk aangestoken brand verwoest. Maurice Van Ysendyck, zoon van de eerste architect, reconstrueerde getrouw het gebouw maar bracht enkele modernisering en voegde achteraan een nieuwe vleugel toe. Het nieuwe gebouw, ingehuldigd in 1919, behield het prestigieuze karakter van het eerste. De luxe van de ruimten en gebruikte materialen geven het geheel een paleiselijke uitstraling. De decors en talrijke kunstwerken verwijzen naar het glorierijke gemeentelijke en nationale verleden. Beschermd op 13/04/1995.

1938

► F12

GEMEENTEHUIS VAN VORST

Pastoorstraat 2

Dit reusachtige gebouw (arch. Jean-Baptiste Dewin) werd tussen 1925 en 1937 opgetrokken in het centrum van het voormalige dorp Vorst, op dezelfde plaats als het vorige gemeentehuis. Het gebouw in art deco en met uiterst functioneel grondplan, sluit aan bij de typologie van de middeleeuwse stadhuizen. De vormen doen ook denken aan het Paleis Stoclet, dat een diepe indruk maakte op de architect. Het figuratieve decor, de iconografie, het meubilair – ontworpen door de firma De Coene – en de kwaliteit van de gebruikte materialen zijn uiterst verzorgd, zodat we terecht kunnen spreken van een 'gemeentepaleis'. Het is ontworpen als totaal kunstwerk waaraan architect, ambachtslui en kunstenaars nauw hebben samengewerkt. Beschermd op 22/10/1992.

1939

► F13

GEMEENTEHUIS VAN SINT-LAMBRECHTS-WOLUWE

P. Hymanslaan 2

Het gemeentehuis werd in 1935 ontworpen door architect Joseph Diongre en gebouwd aan een plein conform het vooraf opgestelde stedenbouwkundige plan. Het functionalistische gebouw heeft een moderne uitstraling. Het L-vormige plan met de hoofdingang op de hoek, is aangepast aan het drie-hoekige perceel. De ronde vestibule strekt zich uit over meerdere verdiepingen, verlicht door een betonnen koepel. Op de benedenverdieping daarvan bevindt zich de lokettenzaal. De strenge architectuur benadrukt de geometrische lijnen en het expressieve materiaalgebruik. Voor de gevel werden gele Boomse baksteen, hardstenen sokkel en metalen schrijnwerk gebruikt, voor het sobere en elegante interieur linoleum, granito en parket. Beschermd op 13/04/1995.

1939

► F14

GEMEENTEHUIS VAN EVERE

S. Hoedemaekerssquare 10

Het L-vormige modernistische gebouw werd in 1939 opgetrokken ter vervanging van een voormalig gemeentehuis met school dat een eeuw eerder was gebouwd. Het werd ontworpen door architect Robert Rousseau. Het strenge geheel in geelkleurige baksteen wordt gedomineerd door een blinde klokkentoren (22 m) die de hoek benadrukt. De functie van de ruimten – administratieve diensten of representatieruimten – is duidelijk af te lezen aan de gevel.

1949

► F15

GEMEENTEHUIS VAN GANSHOREN

Keizer Karellaan 140

In de naoorlogse context plande de gemeente een nieuw gemeentehuis op het plateau van Koekelberg, ter vervanging van het gemeentehuis met school in het voormalige dorp. Uiteindelijk werd beslist om het onder te brengen in aangrenzende appartementsgebouwen die tien jaar eerder waren gebouwd aan de belangrijkste laan van de gemeente. De gemeente kocht deze modernistische gebouwen in 1949 en verbouwde ze tot kantoren.

1951

► F16

GEMEENTEHUIS VAN SINT-AGATHA-BERCHEM

Koning Albertlaan 33

Het gemeentehuis is sinds 1951 ondergebracht in een bescheiden gebouw in het centrum van de gemeente. In de jaren 1970 werd het vergroot.

1958

► F17

GEMEENTEHUIS VAN ETTERBEEK

Oudergemlaan 113-117

Het huidige gemeentehuis van Etterbeek bestaat uit twee gebouwen in verschillende stijl die op een verschillend moment werden opgetrokken. Het oudste gedeelte is het gemeentehuis van 1955 dat de ingenieur-architecten Jean Hance en Éric Muller ontwierpen ter vervanging van het 19de-eeuwse gemeentehuis op dezelfde locatie. Deze gematigd modernistische constructie in beton waarvan de gevel is bekleed met similliteen, is tegelijk monumentaal en sober. De gevel is verfraaid met bas-reliëfs van Edmond des Valériola en Dolf Ledel en het interieur met een bronzen beeldengroep van Harry Elström. Rechts en links werd het gebouw uitgebreid met bijgebouwen die met tien jaar tussentijd werden opgetrokken. Het eerste bestaat uit een glazen kubus van drie bouwlagen, gevat in een betonnen structuur met amandelvormige openingen en uit een hoog gebouw met brede luifel die toegang geeft tot een grote ontvangsthuis voor het publiek. Een tweede gebouw met open-gewerkte betonnen gevel werd opgetrokken in 1978-1982 (architect Robert Mathieu).

1965

► F18

GEMEENTEHUIS VAN SINT-PIETERS-WOLUWE

Ch. Thielemanslaan 93

Dit complex werd al gepland in 1949, met de bedoeling er het gemeentehuis en het cultureel centrum in onder te brengen. Guillaume (alias Willy) Vermeiren en Joseph-Paul Nicaise wonnen de door de gemeente georganiseerde wedstrijd. Het gebouw, dat tussen 1961 en 1965 werd opgetrokken, heeft een L-vormig grondplan, uitgevend op een esplanade. De hoek is geaccentueerd met een beiaardtoren. De regionalistische stijl sluit aan bij de pittoreske esthetica die ook typisch was voor eind jaren 1940. De enige uitzondering zijn de hoge daken met dakkapellen.

1970

► F19

GEMEENTEHUIS VAN OUDERGEM

Vorstlaan 175

In 1960 werd het nieuwe gemeentelijk complex dat werd ontworpen door architect Émile Goffay, gebouwd door de architecten Vermeulen en Van Antwerpen. Het vervangt het voormalige gemeentehuis dat een eeuw eerder aan de Waversesteenweg was opgetrokken. De monumentale betonnen constructie aan de Vorstlaan is typisch voor de jaren 1960. Meerdere details zoals de gevel en de opengewerkte elementen zijn geïnspireerd door de architectuur van Renaat Braem. Het gemeentehuis werd twee keer uitgebreid, in 1970 en 1980, onder meer om er het cultureel centrum in onder te brengen. Aan de inkom bevindt zich een monumentale sculptuur van Jacques Moeschal.

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Jean-Marc Basy, Stéphane Demeter, Paula Dumont, Murielle Lesecque, Cecilia Paredes, Brigitte Vander Bruggen en Anne-Sophie Walazyc. Met de collaboratie van Olivia Bassem

EINDREDACTIE

Stéphane Demeter

SECRETARIAAT VAN REDACTIE

Murielle Lesecque

COORDINATIE VAN ICONOGRAFIE

Cecilia Paredes

COORDINATIE VAN HET DOSSIER

Cecilia Paredes

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Coffi Barboza, Michel Debeule, Paula Dumont, Michèle Herla, Harry Lelièvre, Géry Leloutre, Cécile Mairy, Benoît Mihail, Cecilia Paredes, Barbara Pecheur, Roose Partners Architects, Christian Spapens, Brigitte Vander Bruggen, Barbara Van der Wee, Manja Vanhaelen, Tom Verhofstadt.

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels, Data Translations Int.

NALEZING

Koenraad Raeymaekers, Wim Kenis, Harry Lelièvre, Griet Meyfroots, Coralie Smets, Tom Verhofstadt en de leden van het redactiecomité

VORMGEVING

The Crew Communication

DRUK

IPM printing nv

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt, Brigitte Vander Bruggen. bpeb@sprb.irisnet.be

BEDANKINGEN

Françoise Boelens, Ralf Boswell, Philippe Charlier, Julie Coppens, Farba Diop, Stéphane Duquesne, Alice Gérard, Philippe de Gobert, Alfred de Ville de Goyet, Anne-Cécile Maréchal, Marc Villeirs.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Arlette Verkruyssen, directeur-generaal van Brussel Stedelijke Ontwikkeling/ Gewestelijke overheidsdienst Brussel, CNN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel.

De artikelen zijn gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Alle rechten voor het reproduceren, vertalen of herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Monumenten en Landschappen – Cel Sensibilisatie
CNN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel
<http://erfgoed.brussels>
broh.monumenten@gob.irisnet.be

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen om alle reproductierechten te betalen toch nog gerechtigden zijn die niet gecontacteerd werden, dan worden zij verzocht zich kenbaar te maken bij de Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

LIJST MET AFKORTINGEN

AAM – Archives d'Architecture Moderne
ARA – Algemene Rijksarchief
CIDEP – Centre d'Information, de Documentation et d'Etude du Patrimoine
DCBSO – Documentatiecentrum van Brussel Stedelijke Ontwikkeling
DML – Directie Monumenten en Landschappen
GOB – Gewestelijke Overheidsdienst Brussel
KBR – Koninklijke Bibliotheek van België
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium / Institut royal du Patrimoine artistique
KMKG – Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis
SAB – Stadsarchief Brussel
ULB – Université libre de Bruxelles

ISSN

2034-578X

WETTELIJK DEPOT

D/2016/6860/011

Cette revue paraît également en Français sous le titre *Bruxelles Patrimoines*.